

De

Reformatie

INSPIREREND KERK ZIJN

Wie is als God?

Inspirerend
collecteren

Ongedachte liefde

Geloof en ontwikkeling

De taak van de kerk in het bestrijden
van onrecht en armoede

COLOFON

De Reformatie verschijnt om de andere week en is een uitgave van Stichting De Reformatie.

Bestuur drs. Bernard Bos (voorzitter),
Herman Rozemuller (penningmeester)

Kernredactie drs. Bas Luiten (hoofdredacteur),
drs. Heleen Sytsma - van Loo (eindredacteur),
drs. Bram Beute, prof. dr. Ad de Bruijne,
drs. Janneke Burger - Niemeijer, dr. Hans Schaeffer

Brede redactie Kernredactie plus prof. dr. Erik
de Boer, prof. dr. Sander Griffioen, prof. dr. Gert
Kwakkel, Jan Westert

Beeldredactie drs. Frouckje van der Wal

Alle stukken voor de redactie bij voorkeur per
e-mail: redactie@dereformatie.nl.
Eventueel per post naar Redactie De Reformatie,
Fontanalaan 3, 5624 KN Eindhoven. Alles wat
met (abonnementen)administratie te maken
heeft naar info@dereformatie.nl of per post naar
De Reformatie, Postbus 89, 7730 AB Ommen.

Opmaak IDD concept.communicatie.creatie |
www.idd.nu

Druk Kon. BDU Grafisch bedrijf

Administratie

De Reformatie, postbus 89, 7730 AB Ommen
info@dereformatie.nl /// tel. 0529 - 43 88 96

Advertenties

Nico Postuma, tel. 0341 - 84 21 47,
tel. 06 - 139 959 05 /// adverteren@dereformatie.nl
Contracttarief op aanvraag

Abonnementen

€ 49,95 per jaar /// studenten € 19,50 ///
buitenland € 130,-

- abonnementsjaar loopt van 1 januari t/m
31 december

De Reformatie is op Daisy cd-rom verkrijgbaar
bij de Chr. Blindenbibliotheek voor blinden en
slechtzienden. Tel. 0341 - 56 54 99.

*Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het
niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.*

www.dereformatie.nl

EERSTEN WORDEN LAATSTEN

TEKST: AD DE BRUIJNE, REDACTEUR VAN DE REFORMATIE ///

Onlangs vlamde in het Nederlands
Dagblad een debatje op over de beteke-
nis van professor Klaas Schilder. Eens
gold hij als de vrijgemaakte voorman
bij uitstek. Vandaag lijkt hij vergeten. Is
dat erg?

In ieder geval zie je daarin de 'wet
van de remmende voorsprong'. Bijbels
gezegd, dat de eersten vaak eindigen als
laatsten. Als er één ding was waarvoor
Schilder stond, dan wel de centrale be-
tekenis van de kerk. Daarin was hij zijn
tijd vooruit. Eeuwenlang wenden chris-
tenen aan een min of meer christelijke
cultuur. Zij waren niet alleen thuis in
de hemel maar ook in de samenleving.
In de 19e eeuw kreeg dat een nieuwe
vorm door een waaier aan christelijke
organisaties naast de kerk. Schilder
voorvoelde als één van de weinigen de
breuk in de Westerse cultuur. In een
postchristelijke cultuur verlies je zulke
christelijke stutten in de samenleving.
Voor hemelburgers op aarde resteert
als thuis dan alleen de nieuwe gemeen-
schap die Christus vormt, dus de kerk.

Voor al in de Engelstalige wereld zeg-
gen vandaag steeds meer denkers wat
Schilder destijds al benadrukte. Het
einde van de christelijke cultuur in
het Westen nadert dan ook duidelijker
dan vroeger. Schilder liep dus voor. En
dankzij hem waren de vrijgemaakten
hierin min of meer de 'eersten'. Helaas
hebben wij die voorsprong verkwanseld
door decennia van ideologisch gekra-
keel rond de 'enige ware kerk'. Daar-
door werd een hele generatie allergisch
voor 'de kerk'. Ze gooide het thema weg
en spreekt liever over 'de persoonlijke
band met Christus'. Zo komt het dat
juist vrijgemaakten hierin hopeloos
achterlopen. Tegelijk gebeurt wat Schil-
der al zag. Het stelsel van christelijke or-
ganisaties stort in. Ook de vrijgemaakte
zuil houdt het niet. Zonder centrale
plaats voor de kerk nestelen wij ons
vervolgens feitelijk gewoon in de we-
reld. Ondanks fraaie woorden en diepe
gevoelens rond Christus ondergaat ons
leven een pijlsnelle secularisatie. Zo
worden eersten tot laatsten.

IN DIT NUMMER

52

DE KERK IN DE STRIJD TEGEN ARMOEDE

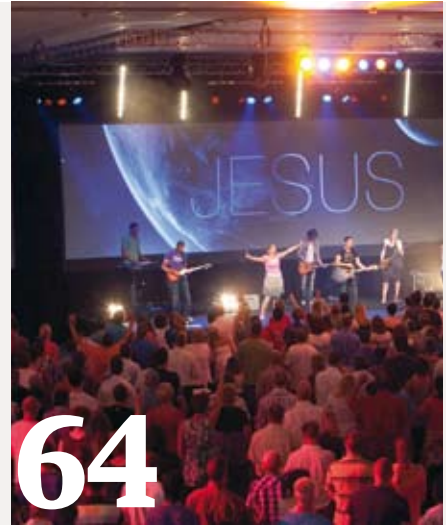
Tear wil kerken mobiliseren tegen armoede en onrecht en daardoor mensenlevens veranderen. Woord en daad gaan daarbij hand in hand. Recht doen is een taak van kerken en van individuele gelovigen ver weg en dichtbij.

58

GELOOF EN ONTWIKKELING

Mande Kitenge is ouderling in Congo en stelt dat geloof een stuwende kracht is. Hij laat zien welke desastreuze gevolgen het uitbannen van het christelijk geloof had voor zijn eigen land, de Democratische Republiek Congo, ten tijde van Mobutu.

64

DE SCHULD ZIJN WE ZAT

De Doorbrekers zijn de snelst groeiende kerk van dit moment. Ze oefenen met hun opgewekte boodschap en hun stijl van aanbidding een enorme aantrekkingskracht uit. Bas Luiten stelt daarbij een indringende vraag: welke plaats heeft de Gekruisigde daar?

EN VERDER

57 COLUMN INSPIREREND COLLECTEREN /// 57 WWW.DEREFORMATIE.NL /// 61 PRAKTISCH SAMEN VOOR GODS AANGEZICHT /// 62 BIJBELTAAL QUIS UT DEUS /// 66 WANDELEN MET GOD DE GOD DIE OMWEGEN MAAKT /// 68 ONGEDACHTE LIEFDE /// 70 NIEUWS EN PERSBERICHTEN /// 71 UIT DE KERKEN

TEKST: MARCO VAN DER GRAAF, LID VAN DE DIRECTIE VAN TEAR EN LID VAN DE GEREFORMEERDE KERK TE AMSTERDAM-CENTRUM /// FOTO'S: TEAR

'Armen zullen er altijd zijn.' God drukt de Israëlieten al op het hart om vrijgevig te zijn tegenover iedereen die in armoede leeft of er slecht aan toe is (Deut. 15:11). Tear wil kerken mobiliseren tegen armoede en onrecht en daardoor mensenlevens veranderen. In dit artikel stel ik dat de kerk daarvoor het instrument bij uitstek is.

Om dat te begrijpen, moet je beginnen bij het evangelie. Zelf zag ik het verband tussen armoedebestrijding en de lokale kerk pas toen ik kennismaakte met de term *Integral Mission*, een lastig te vertalen begrip dat afkomstig is uit Latijns-Amerika.

De kern ervan is dat evangelisatie en sociale betrokkenheid niet simpelweg naast elkaar uitgevoerd kunnen worden. Ze gaan altijd hand in hand: de verkondiging van de boodschap heeft sociale consequenties omdat we mensen oproepen tot liefde en bekering in alle aspecten van hun leven. Tegelijkertijd

heeft onze sociale betrokkenheid consequenties voor de verkondiging van het evangelie omdat we getuige zijn van de levensveranderende genade van Jezus Christus.

Als we de wereld negeren, dan verraden we het Woord van God dat ons de opdracht geeft om de wereld te dienen.

Als we het Woord van God negeren, dan hebben we de wereld niets te bieden. Gerechtigheid en rechtvaardiging door geloof, aanbidding en politieke actie, het spirituele en het materiële, persoonlijke verandering en structurele verandering horen allemaal bij elkaar. Net zoals in het leven van Jezus vormen 'zijn', 'doen' en 'zeggen' een eenheid in ons bezig zijn in zijn koninkrijk.

Gerechtigheid De definitie van *Integral Mission* zou je als volgt kunnen formuleren: het door God gestuurde werk waarbij de kerk en individuele gelovigen een rol spelen in het brengen van herstel in beschadigde en onrechtvaardige relaties. De lokale kerk als zorgende, inclusieve, dienstbare en getuigende gemeenschap staat centraal, omdat de gemeenschap van Christus de context is waarin herstel van relaties tot uitdrukking kan komen. Verkondiging van het evangelie is onlosmakelijk verbonden met het streven naar rechtvaardige sociale en ecologische verhoudingen, zowel binnen de kerk als in het leven van de individuele gelovigen. Dat geldt ver weg en dichtbij. Ook wij als christenen in Nederland leven in een wereld waarin relaties met God, medemensen en het milieu beschadigd of gebroken zijn, een wereld van onrechtvaardige verhoudingen en systemen. Als volgelingen van Jezus kunnen en mogen we daar geen genoegen mee nemen. Christenen die de boodschap van Christus en zijn genade werkelijk hebben begrepen, gaan verlangen naar een leven waarin gerechtigheid centraal staat. Hun levensstijl gaat dat weerspiegelen. Want God heeft een rechtvaardige wereld op het oog. Jezus offerde

zich op voor de mensheid om hen vrij te maken van de schuld van zonde. Als je begrijpt hoe geweldig dat is, ga je je in Gods kracht en door zijn Geest in de weg van zelfopoffering verbinden aan kwetsbare mensen en hen liefhebben. Centraal staat daarin de eer van God. De kerk richt zich op zijn koninkrijk en zijn gerechtigheid, in woord en daad.

Visie De visie van Tear is dat lokale kerken een essentiële rol spelen in de verandering van mensenlevens. Door wat kerken doen, veranderen levens in de zin van Johannes 10:10b, waar Jezus zegt: 'Ik ben gekomen om hun het leven te geven in al zijn volheid.' Daaraan ontleent Tear zijn identiteit. Christenen zijn in die visie meer dan een doelgroep, kerken meer dan een instrument om een doel te bereiken. De volgende vijf vragen en antwoorden maken duidelijk waarom de kerk zo essentieel is bij ontwikkelingssamenwerking:

Waarom willen we mensen bevrijden uit armoede?

Veel theorieën rond armoedebestrijding zijn gebaseerd op economische principes. Als we mensen maar op de eerste sport van de economische ladder zetten, dan kunnen ze zelf wel verder. Dit principe gaat voorbij aan de geestelijke armoede die er is. Gods wereldbeeld is niet gebaseerd op onze economische principes van groei en ontwikkeling. God heeft de hele mens op het oog, in zijn spirituele en materiële armoede: het leven in al zijn volheid (Joh. 10:10b).

Daar willen we elkaar ten diepste naartoe brengen door de Geest en dankzij Christus.

Het mooie is dat het dan niet meer alleen gaat over mensen in bijvoorbeeld Afrika maar ook over ons en onze eigen armoede, die meest waarschijnlijk spiritueel is. Op dat vlak is iedereen gelijk, en die vorm van armoedebestrijding zal alleen door de wereldwijde gemeente van Christus tot stand kunnen komen.

Hoe komen we tot duurzame ontwikkeling?

De kerk zal er altijd zijn. Deze belofte van duurzaamheid kan geen enkele ontwikkelingsorganisatie alleen waar maken. Deze duurzaamheid is niet alleen gebaseerd op de presentie van de lokale kerk maar ook op het betrekken van de hele gemeenschap, ook de groepen in de marge, bij de armoedebestrijding. Daardoor ontstaat eigenaarschap, een essentieel onderdeel van effectieve armoedebestrijding.

Hoe kunnen we ondanks de omvang van het probleem van de armoede echt een verschil maken?

Wereldwijd zijn er naar schatting 9 miljoen kerken. Het netwerk van kerken reikt tot in de donkerste sloppenwijk en de meest afgelegen dorre streek, veel verder dan welke overheidsstructuur of de meest krachtige fourwheeldrive van een organisatie. Vaak is de lokale

kerk zelf arm. Kerkleden in ontwikkelingslanden lijden net zo goed als de hele plaatselijke bevolking honger en ze hebben ook te maken met de gevolgen van besmetting met HIV. In Noord-Oeganda, om een voorbeeld te noemen, waar meer dan 90 procent van de mensen van huis en haard verdreven is geweest,

is de lokale kerk één van de weinige gemeenschapsstructuren die nog functioneert, zelfs in de kampen.

Bereikt de hulp echt de mensen die we willen bereiken?

De meest kwetsbaren in een gemeenschap zijn niet in staat om naar de voedseldistributie te lopen. Sommige mensen die leven met HIV kunnen zelf hun medicijnen niet innemen of hebben iemand nodig die erop toeziet dat ze dat niet vergeten. Hulpprogramma's die niet in de lokale gemeenschap verankerd zijn, bereiken daarom de meest kwetsbaren niet altijd. Voor deze groepen kan de kerkgemeenschap een soort brug vormen naar de grotere structuren, vooral ook omdat de kerk diep geworteld is in de cultuur van de mensen.

Welke vorm van ontwikkeling is het meest kostenefficiënt?

Inzet van de lokale kerk geeft een groot resultaat in verhouding tot relatief kleine investeringen. De kerk beschikt over menselijk kapitaal: gemotiveerde gemeentelieden als vrijwilligers die snel beschikbaar en ter plaatse zijn. Er hoeft weinig geïnvesteerd te worden om tot een effectieve vorm van hulpverlening te komen.

Lokale kerken De conclusie is dat hulpverlening via de lokale kerken goedkoop, duurzaam en efficiënt is en bovendien verder gaat dan alleen de economische omstandigheden. Maar als we het hebben over de lokale kerken, wat bedoelen we dan precies? Een definitie geven van de lokale kerk in een internationale context is niet eenvoudig. Wij met onze westerse bril hebben er direct een beeld bij, maar in een Afghaanse of Ethiopische context

ziet de lokale kerk er heel anders uit. Dat heeft gevolgen voor de manier van samenwerken. Drie zaken zijn dan van belang. Er moet aandacht zijn voor alle aspecten van het mens-zijn, het evangelie van Jezus Christus moet centraal staan en woord en daad moeten hand in hand gaan.

In de praktijk betekent dat bijvoorbeeld dat Tear samenwerkt met een landelijke kerk in Ethiopië die wel 6.000 lokale gemeentes telt, maar ook werkt via lokale partners die contacten hebben met christenen die in een land als Afghanistan 'kerk' zijn.

Lokale christelijke partnerorganisaties zijn essentieel om vanuit de Nederlandse context te kunnen beoordelen of en hoe er met een kerk samengewerkt kan worden.

'De kerk richt zich op Gods koninkrijk en zijn gerechtigheid, in woord en daad'

Umoja Tear wil lokale kerken in Afrika, Azië en Latijns-Amerika helpen recht te doen in de gemeenschap waarin ze zijn geplaatst, dus niet alleen voor

kerkgangers, maar ook voor de andere dorpelingen of de wijkbewoners. Daarom is er een programma ontwikkeld dat *Umoja* wordt genoemd; dat is Swahili voor eensgezindheid. Daarmee willen we lokale kerken stimuleren en trainen om intensief contact te onderhouden met de gemeenschap waarin zij staan op een heel praktisch niveau, door middel van Bijbelstudies en andere activiteiten. Samen met andere kerkelijke en niet-kerkelijke mensen uit de gemeenschap leren de lokale kerken om te onderkennen waar nood is, maar ook

welke oplossingen er vanuit de bevolking zelf kunnen komen.

Umoja is christenen helpen voluit christen te zijn, of de kerk helpen voluit kerk te zijn. En dat kan op verschillende manieren. In Spreuken 14:31 staat: wie zich over de arme ontfermt, eert God. Alles wat we bij Tear doen en wat we stimuleren, heeft dat als doel: de eer van God.

Het Umoja-model is ook heel goed toepasbaar op kerken in het Westen. Waar het om missionaire activiteiten gaat, hebben we ontdekt dat niet-christenen geïnteresseerd raken in het christendom als je met ze aan de slag gaat en echt in hun leven komt.

Een voorbeeld van een kerk die aan een Umoja-project heeft deelgenomen, is de kerk van dominee Harry uit het dorpje Fombe in Malawi. In groezelige kleding en op blote voeten besteedt hij veel tijd aan het maken van stenen. Hij deelt ze uit aan de mensen in zijn dorp die ze het hardst nodig hebben. 'De mensen in het dorp zien zo dat ik betrokken ben, deelneem aan het verbeteren van onze gemeenschap. Dat inspireert ze om hetzelfde te doen. Zo worden ze zelfstandig. Ze leren nieuwe vaardigheden waarmee ze hun gezinnen weer kunnen helpen.'

Er is meer veranderd in Fombe. Gloria is dertien, heeft geen ouders meer en leeft met HIV. Maar desondanks heeft ze hoop. Want sinds de kerk in haar

dorp betrokken is bij ontwikkelingen in de gemeenschap, is er toegang tot schoon drinkwater, sanitaire voorzieningen en medicijnen, zodat kwetsbare mensen als zij minder vaak ziek worden. Als ze ziek wordt, zijn er mensen van de kerk die haar naar het ziekenhuis kunnen brengen.

Resultaten Jarenlang is ons voorgespiegeld dat armoede een simpel en oplosbaar probleem is: geef twintig euro en iemand heeft een jaar lang water. Of zorg voor voldoende sponsors voor kinderen, geef geld voor geiten, kippen, waterputten, scholen, huizen of medicijnen. Dat leek overzichtelijk, maar creëerde een schijnwerkelijkheid.

Er wordt door ontwikkelingshulporganisaties tegenwoordig anders gesproken over resultaten. Materiële armoede is een zeer complex probleem. Werken aan een oplossing duurt jaren, als die oplossing er al is. God is daar in de

*'Alles wat we bij Tear
doen en stimuleren,
heeft dat als doel: de
eer van God'*

Bijbel heel realistisch over. De tekst waar dit artikel mee begon uit Deuteronomium 15 laat dat zien. De instel-

ling van het jubeljaar in hetzelfde hoofdstuk wijst ons tegelijkertijd de weg: we moeten niet alleen investeren in de systematische bestrijding van de armoede, maar vooral ook in het geven van hoop aan alle mensen die leven in ar-

moede. Hoop laat zich niet gemakkelijk vertalen in rapportage. Dat het onmeetbaar is, mag geen reden zijn om er geen waarde aan te hechten. Het is juist een goede reden om het debat over wat effectieve ontwikkeling nu werkelijk is te verbreden. Uiteindelijk zijn we daarbij verantwoording schuldig aan hen die in armoede leven (Deut. 15:9b) en aan God, als individu, als kerk én als christelijke organisatie.

Inspiratiebron Een kerk die in actie komt voor gerechtigheid, is tot slot vaak een grote inspiratiebron voor

De vijf stappen van *Umoja*:

1 Lokale kerk helpen visie te ontwikkelen:

Het begint bij het helpen van de lokale kerkleider en zijn/haar kerk om te begrijpen dat God door de Bijbel heen hen roept om hun gemeenschap te dienen. In deze fase wordt er vooral gebouwd aan het zelfvertrouwen van de lokale kerk door hen te helpen hun eigen mogelijkheden in kaart te brengen. Op die manier gaan ze zien en geloven dat verandering mogelijk is.

2 De lokale gemeenschap helpen om visie te ontwikkelen:

Daarna brengt de lokale kerk de hele gemeenschap bij elkaar om over hun situatie te praten: over hun noden, maar ook over de mogelijkheden om die zelf op te lossen.

3 Dromen dromen en acties plannen:

Als iedereen het erover eens is wat er zou moeten veranderen, dan werken kerk en gemeenschap samen in het ontwikkelen van een toekomstvisie. Ze maken plannen hoe ze met hun eigen middelen en mogelijkheden deze verandering kunnen bewerkstelligen.

4 Actie:

Als de gemeenschap aan de slag is gegaan, dan is er voor Tear een adviserende rol weggelegd; zorgen dat de plannen ook uitgevoerd kunnen worden en dat positieve verandering ook daadwerkelijk plaatsvindt.

5 Evaluatie:

De laatste fase is het evalueren van de samenwerking tussen de kerk en de lokale gemeenschap. Hebben ze samen de levens van individuen kunnen verbeteren, en zo ja, hoe?

haar gemeenteleden. En soms vormen gemeenteleden die zijn gegrepen door de boodschap van de Bijbel ten aanzien van gerechtigheid op hun beurt weer een inspiratiebron voor kerken of andere christenen.

Een voorbeeld daarvan zijn Emanuel en Esther Blokker uit Ede. Zij deden mee aan de Micha-cursus en zijn sindsdien overtuigd van de idee dat recht doen onlosmakelijk verbonden is met het leven als christen.

‘Het begon met de boodschappen, met andere koffie, zuivel en vlees,’ vertelt Esther. ‘Daarna ga je steeds meer ontdekken.’ De sportauto werd vervangen door een auto met een kleine motorinhoud om brandstof te besparen. ‘Soms doet

het ook pijn. Duurzaam eten en drinken is veel duurder.’ Esther geeft nu net

‘God is in de Bijbel

heel realistisch over

armoede: armen

zullen er altijd zijn’

zoveel geld uit aan vlees als voorheen, maar koopt alleen nog biologisch.

‘Omdat dat veel duurder is, eten we nu wel minder vlees.’

Esther is niet erg hoopvol als het gaat om de toekomst van de aarde. ‘Ik zie

gewoon dat we de wereld vernielen en ik ben bang dat het niet meer te keren

is. Maar dat neemt niet weg dat God mij de verantwoordelijkheid heeft gegeven om goed te doen.’ Goed doen draait bij deze familie niet alleen om milieu en eerlijke handel. ‘Het moeilijkste vind ik om op mijn naaste af te stappen,’ zegt Emanuel na lang nadenken. ‘Ik ben een keer met een bloemetje bij de onderbuuren langsgegaan toen hun dochter was overleden. Dat is een klein gebaar, maar het kan zoveel betekenen. Ik wil me er echt toe zetten om tijd te nemen voor die ander.’

✦ SAMENVATTING

Armoede alleen economisch bestrijden heeft maar beperkt nut. Tear wil kerken mobiliseren tegen armoede en onrecht en daardoor mensenlevens veranderen. Woord en daad gaan daarbij hand in hand. Recht doen is een taak van kerken en van individuele gelovigen ver weg en dichtbij.

De kerk is blij

want via een community-based programma helpt de Redeemed Gospel Church in Nairobi (Kenia) honderden ondervoede kinderen met een gezond dieet. Dit is de kerk, dit zijn wij. Waar één lid blijdschap ervaart, delen alle leden in de vreugde. Help de kerk, omdat je er zelf deel van uitmaakt. Steun Tear en geef lokale kerken de kans om in hun eigen omgeving vreugde te brengen.

www.tear.nl Bank 41 400

tear
tegen armoede

Inspirerend collecteren

TEKST: JAN WESTERT, REDACTEUR VAN DE REFORMATIE ///

Zondagmorgen. Tijd om naar de kerk te gaan. Ik gris mijn collectebonnen bij elkaar. Dat is elke zondag hetzelfde ritueel. De gekleurde bonnen zien er ook elke week hetzelfde uit. Ze staan voor hetzelfde bedrag. Over het collectedoel denk ik niet meer na. Als ik dat wel doe, word ik niet zo vrolijk.

In onze gemeente worden twee collecten gehouden. De eerste is voor de kerk, of om het wat mooier te zeggen: voor de instandhouding van de eredienst. De tweede collecte is voor een ander doel: de kosten van het kerkverband, hulpbehoevende kerken, het werk van de broeders diakenen, of de gereformeerde predikantenopleiding. Daar zit ook weinig variatie in. Ik denk dat het niet alleen in mijn gemeente zo gaat, maar op veel meer plaatsen; als dat niet zo is, dan hoor ik het graag.

De laatste jaren is het aantal vaste

standaardcollecten volgens mij toegenomen. Bovendien dienen alle collecten zo ongeveer voor de instandhouding van onze kerk of van het kerkverband.

Daar betaal ik ook al een vaste vrijwillige bijdrage voor. Daarnaast krijg ik voor een aantal doelen, zoals de predikantenopleiding, de Driehoek en SGJ en de zending ook nog een aparte acceptgirokaart, waarmee de jaarlijks verplichte afdracht van de kerk apart wordt geïnd. Kennelijk levert dit inkomststelsel onvoldoende op om goed kostendekkend te kunnen werken. Door meer collecten te bestemmen voor deze vaste doelen wordt waarschijnlijk het inkomstenprobleem opgelost. Dat noem ik: weinig inspirerend collecteren! Op deze manier blijft er nauwelijks ruimte om voor bijzondere doelen van barhartigheid eens ruimhartig te collecteren. Dit moest mij even van het hart. Juist

nu! Het is weer de tijd waarin de kerken nadenken over de begroting en collecteroosters voor een nieuw jaar. Laten we het komende jaar inspirerender gaan collecteren. Stop die vaste lasten in de vrijwillige bijdrage en vervuil niet langer de wekelijkse collecte met deze last. Dat zal niet in één keer lukken, maar we kunnen bijvoorbeeld wel afspreken dat er iedere laatste zondag van de maand voor een inspirerend doel wordt gecollecteerd. Dat versterkt de motivatie van de gever. De broeders diakenen zijn niet langer handlangers van de CvB. Zij collecteren voor een doel, waartoe zij in het ambt geroepen zijn: barmhartigheidswerk. Inspiratie kun je organiseren.

WWW.DEREFORMATIE.NL

Wist u dat u via de website van De Reformatie veel oude nummers van De Reformatie kunt raadplegen (vanaf jaargang 69)? Ook kunt u via de website uw mening geven over het blad in het algemeen of over een bepaald thema van De Reformatie in het bijzonder. Dit nummer van De Reformatie is gewijd aan de taak van de kerk in de strijd tegen armoede en onrecht. U kunt via de website reageren op de volgende stelling:

Barmhartigheid ervaren wij te weinig als noodzakelijke gerechtigheid

Voor het laatste nummer van dit jaar vragen wij de medewerking van onze lezers. Zie de oproep op pag. 71. De thema's van de laatste drie nummers van dit jaar zijn:

- 2 december: het Oude Testament en de christelijke geloofspraktijk;
- 16 december: de vroege kerk;
- 30 december: geld en goed.

Suggesties en vragen bij deze thema's zijn tot uiterlijk een maand voor verschijning welkom bij de redactie, via het e-mailadres redactie@dereformatie.nl.

Geloof en ontwikkeling

TEKST: MOÏSE MANDE LENGE KITENGE, OUDERLING VAN DE UNITED REFORMED CHURCH IN CONGO TE BEL/KAPATA, LUBUMBASHI, DEMOCRATISCHE REPUBLIEK CONGO.
VERTALING UIT HET FRANS: DRS. SAPHIA BEUKEMA /// FOTO PAG. 59: MARIKE BLOK

Armoedebestrijding is bij uitstek een taak van de kerken, stelde Marco van der Graaf in het vorige artikel. Maar hoe zien kerken in ontwikkelingslanden zelf de verhouding tussen geloof en ontwikkeling? Bram Beute heeft voor De Verre Naasten een jaar in Congo gewerkt, en legde deze vraag voor aan zijn voormalig directeur ter plaatse, die lid is van de Eglise Reformée Unie au Congo. Aan het woord is Moïse Mande Lenge Kitenge.

Onder geloof verstaan we in dit artikel het kennen van de wil van God op basis van zijn Woord. De vaste overtuiging die je hebt van Gods wil vormt de basis van je geloof. Zolang je die zekerheid niet in je hart voelt, heeft het Woord nauwelijks of geen gezag voor je. Bovendien is het niet voldoende te geloven dat God geloofwaardig is, dat Hij niet kan liegen of bedriegen; je moet er ook zeker van zijn dat alles wat van Hem uitgaat de onfeilbare en onwispelbare waarheid is. Om het begrip ontwikkeling te definiëren, maak ik gebruik van de definitie die van duurzame ontwikkeling wordt gegeven in het Brundtland-rapport¹. Daar staat: duurzame ontwikkeling is ontwikkeling die aansluit op de behoeften van het heden zonder het vermogen van toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien in gevaar te brengen.

Onderzoek Geloof en ontwikkeling – deze twee termen lijken elkaar uit te sluiten, maar in werkelijkheid vullen ze elkaar juist aan. De vraag of er een verband bestaat en zo ja, hoe ze elkaar dan beïnvloeden wordt bijvoorbeeld gesteld in de onderzoeken van Max Weber², en van Xavier Couplet en Daniel Heuchenne³. Zij zijn ervan overtuigd dat religies een sleutelrol spelen bij ontwikkeling. Zij baseren die conclusie op de constatering dat het ontwikkelingsniveau van landen waarin dezelfde godsdienst aangehangen wordt, over het algemeen min of meer gelijk is, en dat er grote verschillen in ontwikkeling zijn tussen gebieden met verschillende godsdiensten. Zo kennen volgens hun indeling van de wereld de gebieden waar vooral het jodisme, confucianisme

Moïse Mande Lenge Kitenge ///

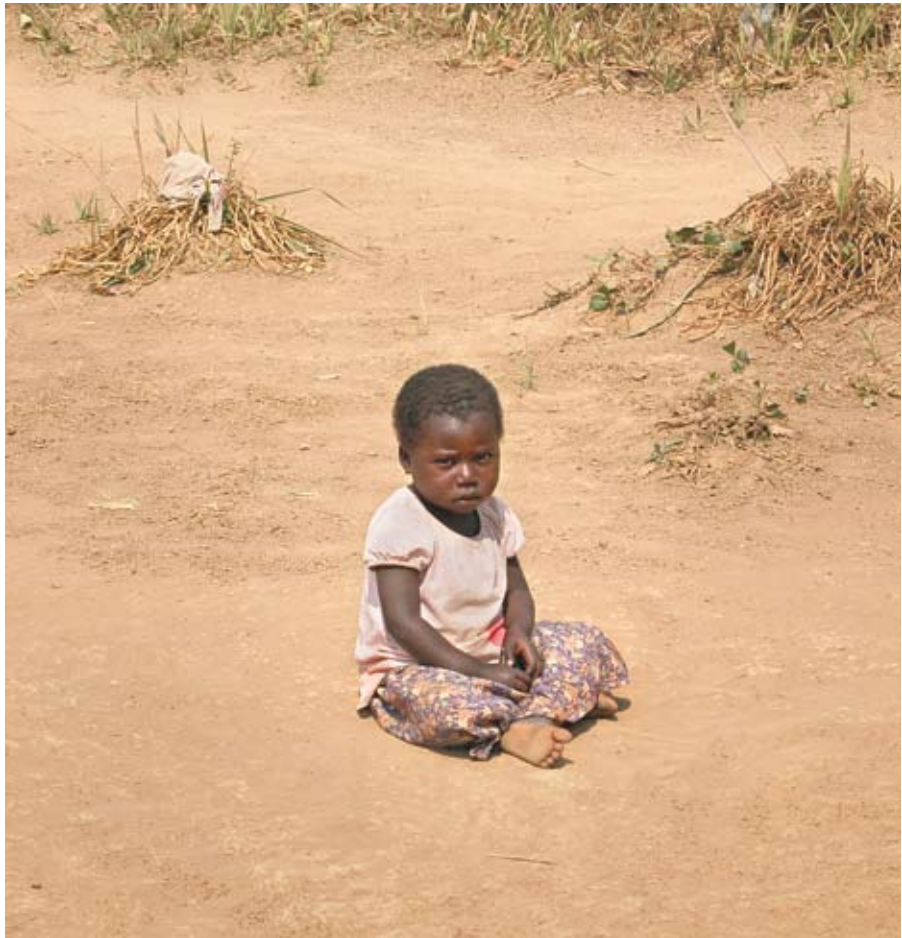
en protestantisme voorkomen, een hoge graad van ontwikkeling, terwijl gebieden die gedomineerd worden door de islam, het boeddhisme, hindoeïsme en animisme weinig ontwikkeld zijn. Tussen deze beide groepen in bevinden zich de katholieke en orthodoxe gebieden.

Niet iedereen zal het eens zijn met de methode die deze onderzoekers gebruiken, omdat ze zoveel waarde hechten aan culturele factoren bij het meten van economische ontwikkeling. Ook kun je kanttekeningen plaatsen bij de indeling in religieuze gebieden: waarom worden enerzijds Griekenland en Rusland samen genomen, die alleen

*‘Zonder geloof
is ontwikkeling
slechts gedeeltelijk
en tijdelijk.’*

de orthodoxe godsdienst gemeenschap-
pelijk hebben, en wordt anderzijds een
scheiding aangebracht tussen India en
Nepal, landen waar meer dan tachtig
procent van de bevolking hindoe is, met
als argument dat Nepal geïsoleerd ligt
en geen kastenstelsel kent?

Dit laatste voorbeeld toont goed aan
hoe moeilijk het is om één factor te iso-
leren als je wilt kijken naar de ontwik-
keling van een land; er spelen vaak veel
meer factoren een rol. Hoe kun je dan
onderzoeken of één bepaalde factor,
in dit verband dus geloof, van invloed
is op de ontwikkeling van een land?
De onderzoekers geven zelf toe dat ze
ideologisch gezien al een standpunt
hebben ingenomen. Het boek heeft veel
weg van een geloofsbekentenis en wil
niets liever dan bewijzen dat godsdienst
goed is voor een land: zeg me tot wie je
bidt, en ik zal je vertellen of je arm bent
of rijk. Waardevol uit deze studies is de
analyse van op welke manier religie de
ontwikkeling beïnvloedt. Intussen moe-
ten we niet uit het oog verliezen dat er
ook andere factoren een rol spelen.

Vanuit christelijke waarden als rechtvaardigheid en liefdadigheid worden we aangespoord om zorg te dragen voor
alle kwetsbaren ///

Holistisch Van belang is in dit verband
dat het christelijk geloof holistisch is,
dat wil zeggen dat het betrekking heeft
op alle aspecten van het menselijke en
maatschappelijke leven. Er is geen vrije
ruimte waarover Christus het niet voor
het zeggen heeft. Op grond
daarvan zijn geloof en ont-
wikkeling dus per definitie
onlosmakelijk met elkaar
verbonden. Bij ontwikkeling
gaat het om een verande-
ring van structuren onder
invloed van de mensen. Dat
kun je niet los zien van het
geloof van de betreffende
mensen, omdat hun geloof
alle terreinen van hun leven beslaat.

*'Er is alle reden om te
vrezén dat de huidige
ontwikkeling op een
dag in verval raakt
door gebrek aan geloof'*

Het zijn twee kanten van een medaille.
Als je wilt dat de ontwikkeling duur-
zaam is, is geloof tegelijk een bron van
inspiratie en van oriëntatie.

Christocentrisch Wij geloven op
grond van de Bijbel het
volgende over de mens:
wij erkennen dat God
man en vrouw naar zijn
beeld heeft geschapen.
Hij heeft de mens
de opdracht gegeven
goed voor de schep-
ping te zorgen, zich
te vermenigvuldigen
en te heersen over alle
schepselen (Gen. 1:26-30). Maar de mens

is in zonde gevallen (Gen. 3). Door Jezus
Christus is hij vervolgens vrijgekocht
van de zonde en heeft hij het verloren
paradijs teruggekregen om weer kind
van God te worden (Joh. 1:12). Voortaan
zijn wij van Christus en Christus is van
God (1 Kor. 3:23).

Op grond van deze christocentrische vi-
sie betrekken wij alle mensen in al hun
verscheidenheid bij alles wat we doen
om zo de leefomgeving te bereiken. Wij
zien de hele wereld als Gods schepping:
planten, dieren, en de natuur in het
algemeen zijn ons door God gegeven
om in zijn dienst te gebruiken. De mens
mag er gebruik van maken en hij moet
ze beschermen, voor zijn eigen bestwil
en dat van de huidige en komende ge-

neraties, tot eer van zijn Schepper. Door het geloof zien wij onszelf als eenvoudige rentmeesters van God, niet meer. We zetten ons uit liefde voor God en de naaste in voor onze omgeving. Het geloof maakt ons actief en stimuleert een geest van broederschap, van respect voor het menselijk leven en voor de natuur. Door het geloof kennen wij de waarheid die ons bevrijdt van de zonde, maar ook van onwetendheid en allerlei vernedering en onderdrukking (Joh. 8: 32). Vanuit christelijke waarden als rechtvaardigheid en liefdadigheid worden we aangespoord om zorg te dragen voor de armen, wezen, weduwen, vreemdelingen en voor alle kwetsbaren. Arme mensen ontmoeten broeders en zusters die hen in geloof opnemen en voor hen zorgen. Zo krijgt hun leven zin, ze worden er door verrijkt. Hun leven kan zich ontwikkelen. Zonder geloof is ontwikkeling slechts gedeeltelijk en tijdelijk. Zonder geloof verarmt het volk.

Congo Er zijn landen die het geloof met voeten hebben durven treden; de gevolgen werden al snel zichtbaar. Ik neem mijn land, de Republiek Zaïre, tegenwoordig de Democratische Republiek Congo, als voorbeeld. In de jaren 1970 keerde wijlen president Joseph Désiré Mobutu van Congo na zijn reis door China naar zijn land terug. Zijn nieuwe motto was: terug naar hoe het vroeger was. Hij bedoelde daarmee dat de inwoners van Zaïre echt Zaïrees moesten blijven. Mobutu preekte de scheiding van kerk en staat, schrapte de godsdienstlessen uit het onderwijsprogramma en verving ze door op het mobutisme gebaseerde lessen in

goed burgerschap. Christelijke namen waren in Zaïre niet meer toegestaan, iedereen moest een zuiver Zaïrese naam aannemen. Mobutu heeft overigens ook alle buitenlanders onteigend en hun goederen toevertrouwd aan zijn eigen naaste familieleden en hovelingen. Na een paar jaar bleek hoe rampzalig zijn politiek was voor de economisch bestel en voor de zedelijke moraal van de bevolking. Zaïre, dat indertijd gerekend werd tot de grote

'Als het christelijk geloof goed wordt begrepen, blijft het een stuwende kracht voor ontwikkeling

exporteurs van verschillende producten in de wereld, verarmde tot het niveau waarop wij ons tegenwoordig bevinden, tot een van de armste landen ter wereld.

Toen het christelijke geloof werd uitgebannen, is het land steeds dieper in verval

geraakt. De christelijke ethiek en moraal waren ver te zoeken. Een minderheid van de leidinggevende klasse kon zich alle rijkdommen van het land toe-eigenen. Het liep overigens niet goed af met Mobutu. Na een staatsgreep in 1997 is hij naar Marokko verbannen en daar is hij in eenzaamheid gestorven. Ik heb ook geconstateerd dat de inwoners van landen die men tegenwoordig ontwikkeld noemt, zich niet meer voor het christelijk geloof interesseren, hoewel hun cultuur in dat geloof is geworteld. Er is alle reden om te vrezen

dat de huidige ontwikkeling op een dag in verval raakt door gebrek aan geloof. Het rad van de geschiedenis draait door. Ooit behoorden Egypte, het Babylonische rijk, het Romeinse rijk en Griekenland tot de grote mogendheden; je zou kunnen zeggen: tot de beschaafde landen. Wat is er in de loop van de tijd van hen geworden? De kans is groot dat er zonder geloof geen duurzame ontwikkeling is waar iedereen van kan profiteren. Als het goed wordt begrepen en goed wordt toegepast, blijft het christelijk geloof een stuwende kracht voor ontwikkeling. Maar als het slecht wordt begrepen en toegepast, veroorzaakt het alleen maar onderdrukking, ellende, oorlogen en allerlei ander kwaad.

- 1 Genoemd naar Gro Harlem Brundtland, Noorse minister van Milieu en voorzitter van de Wereldcommissie voor Milieu en Ontwikkeling; dit rapport, met als titel *Onze gezamenlijke toekomst*, is voorgelegd aan de Nationale Vergadering van de Verenigde Naties in 1986. De definitie is ontleend aan hoofdstuk 2 van deel 1.
- 2 *L'Éthique protestante et l'esprit du capitalisme* (Protestantse ethiek en de geest van het kapitalisme) (1904-1905), vertaald door J. Chavy, Plon, 1964; opnieuw vertaald door J.-P. Grossein, Gallimard 2003.
- 3 Xavier Couplet en Daniel Heuchenne, *Religions et développement* (Religies en ontwikkeling), Economica, 1998

✚ SAMENVATTING

Hoe zien de kerken in ontwikkelingslanden zelf de verhouding tussen geloof en ontwikkeling? Mande Kitege stelt dat het in onderzoek moeilijk is om geloof als stimulerende factor te isoleren, maar dat het wel degelijk een stuwende kracht is. Hij laat zien welke desastreuze gevolgen het uitbannen van het christelijk geloof had voor zijn eigen land, de Democratische Republiek Congo, ten tijde van Mobutu.

Samen voor Gods aangezicht

TEKST: HANS SCHAEFFER, POSTDOC ONDERZOEKER AAN DE TU IN KAMPEN EN REDACTEUR VAN DIT BLAD ///

De hoogleraar Praktische Theologie Gerrit Immink (PThU) heeft zijn jongste boek, *Het heilige gebeurt*, geschreven over de vraag: wat gebeurt er tijdens een (protestantse) kerkdienst?

Juist omdat je als kerklid onderdeel bent van een overbekend stramien, is zulke bezinning belangrijk. Tussen de beginwoorden 'onze hulp is in de naam van de HEER' en de slotzegen: 'de HEER zegene u en behoede u' is er van alles gebeurd. Wat er gebeurt, waarom het zó gebeurt, en welke historische achtergrond daarbij van belang is, daarover gaat dit boek.

Gezamenlijkheid Het mooie van dit boek is, dat het geen droge opsomming biedt maar een poging om iets van het geheim van de actuele gemeenschap met Christus te omschrijven. Vandaar de titel, die overigens ontleend is aan het gedicht Verzoendag van Gerrit Achterberg. Bovendien legt Immink er de nadruk op dat zo'n kerkdienst niet bedoeld is als onemanshow, of een optreden van diverse personen. Dit punt lijkt me voor onze kerken van wezenlijk belang. Hét uitgangspunt van een protestantse kerkdienst is dat *de gemeente* hier iets doet en zo bij dat heilige betrokken raakt. De kerkdienst is iets gezamenlijks. Die gezamenlijkheid staat nu onder druk – en stond dat trouwens altijd al (23-27). In zekere zin kun je theologisch zeggen dat een kerkdienst één grote oefening is om samen met je broeders en zusters je voor God te stellen in de vaste overtuiging dat de heilige Geest zo

in Gods gemeente werkt. Wij voegen ons luisterend, sprekend en zingend in in de christelijke gemeenschap, zodat het in de kerkdienst gaat om de existentiële eenheid met Christus. Dit accent is in de rooms-katholieke traditie beter bewaard dan in de onze, schrijft Immink terecht (56-59)!

Performance Tegelijk ligt daar wel een pijnpunt. Een kerkdienst beleef je als kerkganger niet vanzelfsprekend als iets gezamenlijks, laat staan als een gezamenlijke oefening om één te worden met Jezus Christus. Je komt er allemaal met eigen verwachtingen en verlangens, eigen wensen en voorkeuren. Als voorganger moet je bewust moeite doen om met enkele trefzekere woorden al die losse individuen te bepalen bij de kern: wij komen samen, weggeroepen uit het alledaagse leven, voor 'Gods aangezicht'. Dat verbindt ons. De woorden die gesproken worden, moeten daarop sturen, omdat we samen moeten oefenen in eenheid met Christus en elkaar. Dit boek kan voorgangers én gemeentelieden helpen om te zoeken naar dat verbindende. Immink is een voorzichtige 'bonder' die niet snel allerlei eigen meningen voorschrijft. Hij stipt een meer evangelicale benadering van de kerkdienst vaak alleen maar aan voor wat betreft liedstijl, gebruik van vaste

vormen en formuleringen en dergelijke. Toch zou ik het gesprek over deze evangelicale vormen (of het ontbreken daarvan – wat ook een bepaalde 'vorm' is (294)) nog wel verder willen voeren. Niet om over goed-fout te praten, maar wel om samen te bezinnen: wat gebeurt er in een kerkdienst? Mag je dat helemaal zelf weten, of zijn er bepaalde dingen hierover vanuit Gods Woord voorgeschreven? Zo ja, wat dan precies? Immink gebruikt voor de kerkdienst het technisch-theologische beeld van de *performance*: kerkgangers en voorganger brengen samen de kerkdienst ten uitvoer waardoor er in de ruimte van de Geest 'iets gebeurt'. Daarover doordenkend kan ik alleen maar zeggen: als zo'n beeld geschikt is om de kerkdienst te beschrijven, dan zijn de vormen geen kwestie van persoonlijke voorkeur. Beleving van avondmaal, preek, of het zingen van psalmen en gezangen is méér dan alleen 'ik vind' of 'dit spreekt mij aan'. Lezing van dit boek geeft in elk geval handvatten om met elkaar zo'n dieper gesprek te voeren. Is het niet onder gemeentelieden, dan toch zeker onder theologen en voorgangers.

TEKST: JACOB GLAS, PREDIKANT VAN DE GEREFORMEERDE KERK TE MAASTRICHT ///

Quis ut Deus

'... AANGEZIEN HIJ VAN NIEMAND VAN ONS VER WEG IS.'

(Handelingen 17:27b)

Quis ut Deus (uitspraak: 'kwis oet Déjoes') betekent: wie is als God? Ik zou graag willen dat iedere christen deze drie Latijnse woorden kan uitspreken, de vertaling ervan kent en de betekenis opneemt in z'n geloofsbezit.

Paulus zei tegen de Atheners dat God de mensheid heeft geschapen, de geschiedenis en de grenzen van elk volk heeft bepaald en dat het zijn bedoeling is dat ze Hem gaan zoeken en al zoekende zullen vinden. Want, zo laat hij erop volgen: van niemand van ons is Hij ver weg.

Wat voor de volken geldt, geldt ook voor ieder van ons persoonlijk. Paulus kende Psalm 139. God is dichtbij. Zó dichtbij dat we steeds tegen Hem aan botsen. Welke kant we ook zouden kiezen om voor Hem te vluchten en waar we ons ook zouden verbergen, we ontsnappen nooit aan zijn aandacht. God is zelfs bij ons als het geweld ons treft. Psalm 139 voert ons, net als Paulus, terug naar het begin. Nu niet van de mensheid, maar van ons eigen bestaan. In de moederschoot.

Het voelt soms anders, tegenovergesteld zelfs. Als Job dat gevoel beschrijft (23:8,9), gebruikt hij woorden die haaks staan op de beschrijving in Psalm 139. 'Ga ik naar het oosten – daar is Hij niet. Naar het westen – ik zie Hem nergens. Hij is in het noorden – maar blijft

onvindbaar. Hij toeft in het zuiden – maar ik kan Hem niet ontdekken.' Prachtig Arabisch taaleigen. Wanneer wij hetzelfde ervaren als Job, zouden wij vandaag de dag zeggen: 'God? Die is nér-gens te bekennen, ik zou niet wé-ten waar Hij uithangt. Hij is ón-vindbaar.' Deze twijfels nestelen zich in ons hart omdat ons geloof niet voorbij de horizon van onze eigen ervaring reikt. We zijn geneigd om God te meten met wat wij voor mogelijk houden. Maar God is niet te meten met menselijke maatstaven. Hij is met niets en niemand te vergelijken. Dat drong tot Job door toen hij zei: 'Toch kent Hij de wegen die ik kies' (23:10). Dat besef komen we ook tegen in Psalm 139: 'Mijn wezen was voor Hem geen geheim' (15). Deze uitspraken willen ons verleiden om ons vertrouwen op God te stellen, ook al staat dat dwars op onze ervaring. Petrus zegt daarover tegen alle generaties na hem: 'Jullie hebben iemand lief, zonder Hem gezien te hebben.' Wij kunnen, beter nog dan Petrus, snappen wat geloof betekent.

Wie is als God? Ook al denken wij dat Hij ver weg is – Hij is dichtbij. Ook al kunnen we Hem niet zien – Hij heeft ons lief. Ook al zijn onze wegen duister – Hij kent de weg die wij gaan. Het heeft dus zin voor ieder mens om op de tast af Hem te gaan zoeken. Want zelfs een blinde kan Hem vinden.

*God is niet te meten
met menselijke maatstaven.
Hij is met niets en niemand te vergelijken*

De schuld zijn we zat

TEKST: BAS LUITEN, PREDIKANT TE AMERSFOORT – DE HORSTEN EN HOOFDREDACTEUR VAN DE REFORMATIE. FOTO: DOORBREKERS.

Kerken lopen leeg. Waarom? Andere religieuze bewegingen breken door. Wat is hun kracht?

Doen wij iets fout of is er iets anders aan de hand?

Uiteraard mogen we niet allerlei eigentijdse bewegingen over één kam scheren. En we mogen ze zeker niet beoordelen vanuit een concurrentiegevoel. Dat is onze valkuil natuurlijk, want zij hebben succes en wij hebben dat minder, om het voorzichtiger te zeggen. Houd de jongeren maar eens vast vandaag de dag! En niet alleen hen: het lijkt erop of hun ouders nog harder weglopen. Steeds meer mensen hebben het een beetje gehad met de gevestigde kerk. De vrije groepen, waar het lidmaatschap wat losser is, hebben een grote zuigkracht.

Succes In Amersfoort beleggen de Doorbrekers sinds kort zondagse bijeenkomsten. Ze zijn al jaren bekend in Barneveld en omgeving. Nu hebben ze ook theater De Flint afgehuurd. De Doorbrekers staan bekend als de snelst groeiende kerk van dit moment. Als je naar hun website gaat, zie je hoe dat komt. Het is één en al succesverhaal wat je daar leest. Er is voor een christen veel meer te beleven dan de kerken vertellen; de heilige Geest is daar wat ondergesneeuwd, zo valt er te lezen. Terwijl voor een gelovige niets onmogelijk is! Het leven wordt gaaf, de samenkomsten zijn geweldig, er mag gelachen worden, juich en wees blij! Ik heb alles geopend wat op die site te openen viel. Nergens werd een traan gelaten. Integendeel, succesvolle, sportieve en vooral gezonde mensen krijgen de

aandacht. Zij mogen vertellen hoeveel het geloof voor hen betekent. Dit is een duidelijke trend. Ik spreek met (jonge) mensen die regelmatig shoppen in een dergelijke richting. Ze vertellen mij dat het fijn is om de Heer te loven en te prijzen. Ze leren positief denken, over zonde gaat het niet of nauwelijks. Het is daar ook niet ingewikkeld. Nu doe ik ongetwijfeld aan goede intenties te kort. Maar ik bedoel het niet als oordeel, ik signaleer alleen waarin de zuigkracht wordt gezocht en ervaren. In hoeverre dat per samenkomst herkenbaar is, laat ik aan de lezer over om te beoordelen.

Overwinning Gaat het daar dan niet over Jezus Christus en die gekruisigd? Jawel, maar anders. Dat maakt het zo dubbel. Niemand kan belijden dat Jezus Heer is dan door de heilige Geest (1Kor.12:3). Dus overal waar die belijdenis klinkt, is de Geest werkzaam. Daar heb ik eerbied voor. Daar mag en wil ik niet negatief over spreken. Maar ik heb wel een indringende vraag: welke plaats heeft de Gekruisigde daar? Ik lees dat men het uitgangspunt neemt in het bloed der verzoening. Dat geeft herkenning. Maar vervolgens lijkt dat uitgangspunt op een vertrekstation waar men niet meer terugkeert. Het kruis is passé. Heel waardevol, maar vandaag niet aan

de orde. De verzoening is ontvangen, Jezus is Overwinnaar, nu is het aan de gelovigen om in de overwinning te gaan staan. Jezus heeft alles volbracht, het is nu de tijd van de heilige Geest die Gods koninkrijk doet doorbreken. Vandaar die naam 'Doorbrekers'. De gevestigde kerken beginnen steeds over een schuld die allang betaald is. Dat is hun zwakte, ze komen niet verder, zo wordt gezegd. Van huis uit gereformeerde mensen ervaren het als groei in hun geloof om nu echt aan de bevrijding toe te komen. En dan ook bevrijding van ziekte en van halfheid. In het koninkrijk is immers alles goed!

Dompers Intussen is onze schuld levensgroot aanwezig. De aarde zucht, de samenleving loopt vast en steeds meer mensen zijn wanhopig. Zo heeft God de aarde niet gemaakt, dit is onze schuld, elke dag opnieuw. Ik ben niet persoonlijk verantwoordelijk voor wat een tiran elders doet. Wel zijn we samen in Adam schuldig aan de verwoesting van de aarde. Barmhartigheid en hulpverlening zijn toepassing van gerechtigheid. We keren ons niet af van wat we ook zelf veroorzaakt hebben. Dagelijks maken wij onze schuld groter, belijden wij in HC zondag 5. Doen we iets fout met die belijdenis? Ik dacht het niet. Iedere dag opnieuw is de aarde niet

'Steeds meer mensen hebben het een beetje gehad met de gevestigde kerk'

De Doorbrekers staan bekend als de snelst groeiende kerk van dit moment ///

zoals God haar had bedoeld. En zelf haal ik geenszins het niveau van het paradijs. Ook al zou ik geen aanwijsbare zonde doen, dan nog is wat ik nalaat en wat ik niet eens meer kan mijn schuld die dagelijks toeneemt. God liefhebben met heel mijn hart en heel mijn verstand, ik zou niet weten hoe dat eruit ziet. Bijna twee eeuwen geleden werden de Afscheidenen, die terugkeerden naar het leven van Gods genade, ‘dompers’ genoemd. Ze bedierven het feestje van de positieve mensen. Daar moet ik wel eens aan denken als ik mensen terugroep naar het kruis. Het is waar dat daar allang betaald is, God zij dank! Maar vandaag hebben we daar onze schuld te belijden om verzoening te ontvangen. Want ons geweten klaagt ons aan dat we God nog steeds zwaar tekortdoen en al zijn geboden overtreden, nog meer dan we beseffen. Dit is geen theorie, zo is ons leven. Wie daarvan doordrongen is, ontvangt een diepe vreugde in de werkelijkheid van Gods genade. Al valt er nog veel te zuchten en kijken we reikhalzend uit naar het algehele herstel, in Christus mogen wij voor God rechtvaardig zijn.

Offer Zijn we nu overwinnaars of dompers? Om die vraag lijkt het te gaan. Het antwoord bepaalt waar je zondag heen gaat. Maar die vraagstelling klopt niet. Het punt is: hóe zijn we overwinnaars? Jezus is Overwinnaar, dus wij zijn het ook in Hem. Ja, dat is zo, dat mag je zo zeggen. Maar dan? Kun je dan de overwinning claimen en alles wat daarbij hoort? Kun je dan alles naar je toe halen en zeggen dat zonde en ziekte worden uitgedreven? Krijgen wij de overwinning zo in handen dat we die zelf kunnen toepassen? Die indruk wordt gewekt, dit zou dan typisch het werk van de heilige Geest zijn. Maar dit klopt niet en het is selectief. Waarom wordt de ene ziekte dan wel uitgedreven en de andere niet? En als een kindje gehandicapt of dood geboren wordt, hoe drijf je die kwaal uit? En al die gebrokenheid, de honger en de dorst, hebben we daar enige macht over? Waarom zitten christenen nog in containers en gevangenkampen, als ze overwinnaars zijn en die overwinning zelf kunnen toepassen? Uiteraard is het

heel aantrekkelijk om de overwinning te preken en ter plekke gestalte te geven. Maar het is vooruitgrijpen op wat nog toekomst is. Christus is overwinnaar. Wij delen in zijn overwinning door Hem te omhelzen en te volgen waar Hij ook gaat. Onze ware eredienst is, dat ons leven een offer wordt aan Hem en zo ook aan elkaar (Rom.12). Hij wil dat we in zijn spoor gaan door het lijden te aanvaarden en zelfs onze vijanden lief te hebben (1 Petr. 2). We zijn onderworpen aan alle ellende én heilig in Christus (doopformulier), niet of-of maar en-en. De hele schepping zucht. Zij die de Geest als voorschot hebben ontvangen, zuchten ook onder het lijden van deze tijd (Rom.8:23). We zijn meer dan overwinnaars omdat niemand ons kan scheiden van Gods liefde in Jezus Christus, geen ziekte, geen dood en geen vijand. Maar zolang ons leven een offer is, valt er voor ons niets te claimen. Blijft de vraag, hoe je van een offer een succesvolle presentatie kunt maken.

De God die omwegen maakt

TEKST: MAURITS OLDENHUIS, PREDIKANT VAN DE GEREFORMEERDE KERK TE BRUNSSUM-TREEBEEK ///

Snap jij iets van de manier waarop God jouw leven leidt? Soms heb je voor jezelf de route zo mooi uitgestippeld. Maar dan opeens word je op een omweg geleid. Wat moet je daarmee?

God laat het volk expres een omweg maken door de woestijn: de minst voor de hand liggende en moeilijkst begaanbare weg! ///

Meestal houden wij mensen niet van omwegen. Ze kosten tijd en extra moeite. Ze leiden maar af en geven je het gevoel dat je verkeerd rijdt. De beste weg is altijd de kortste weg. Als er daarom in je eigen leven opeens een omweg wordt genomen, dan voelt dat nooit prettig. Je had het aardig voor elkaar, maar nu doemen er opeens problemen op waar je doorheen moet. In je relatie, je gezin, op je werk. Het gaat niet goed met je gezondheid of die van je kind. Je moet er een tijd tussenuit. Opeens kom je terecht in een gebied waar je niet had willen zijn of waarvan je denkt, hoe kom ik hier nou ooit weer uit? Het kan aan je gaan knagen. Leidt God mijn leven wel echt? En zo ja, waarom zo?

Omweg In de Bijbel staat een opmerkelijk verhaal over een omweg die God maakt met het volk Israël. Ze zijn net bevrijd uit de slavernij van Egypte en gaan welgemoed op weg naar het beloofde land. In Exodus staat het er heel krachtig: ze gaan op weg 'als een geordend leger' (Ex. 13:18). Vastberaden op weg naar de vrijheid! Maar dan lees je: 'God leidde hen niet langs de weg die door het gebied van de Filistijnen loopt, ook al was dat de kortste route' (Ex. 13:17). Als je er een kaartje bij zou pakken, zou je het zo voor je kunnen zien. Vanuit Egypte is de kortste weg naar Kanaän langs de kust, door het gebied van de Filistijnen. Een tocht van een paar weken misschien, en dan wacht het leven in het

beloofde land!

Maar zo gaat het dus niet. God laat het volk expres een omweg maken. Hij stuurt hen niet langs de kust, maar door de woestijn, naar de Rietzee (Ex. 13:18): de minst voor de hand liggende en moeilijkst begaanbare weg! Je weet van tevoren: dit gaat zwaar worden. God kiest daarvoor. Het is geen slippertje in zijn beleid of een moment van onachtzaamheid, nee, doelbewust stuurt God zijn volk de woestijn in.

Gods zorg Het mooie van deze geschiedenis is dat God ons daarmee een blik gunt in zijn gedachten en overwegingen. Dat is lang niet altijd zo. Als jij vandaag dingen meemaakt die je moeilijk kunt plaatsen, moet je er vaak naar gissen waarom dat gebeurt. Bij veel mensen is dit dan de brandende vraag: waarom doet God dit, waarom moet ik deze weg gaan? In het geval van Israël is God er open over. 'God dacht namelijk: Als ze strijd zouden moeten leveren, konden ze weleens spijt krijgen en teruggaan naar Egypte' (Ex. 13:17).

Hier blijkt Gods vooruitziende blik. Die Israëlieten die geordend als een leger uit Egypte zijn weggegaan, zien er misschien krachtdadig en sterk uit, maar in feite hebben we het hier over mensen die generaties lang als slaven werden afgebeuld en geterroriseerd. Hoeveel kunnen ze aan? Je hoort God denken: het is niet goed om ze nu al bloot te stellen aan zware gevechten met Filistijnen – ze zouden het niet aankunnen en weer terug willen naar Egypte. De omweg die God laat maken, staat dus in het teken van zijn zorg voor zijn volk, hoe Hij met hen is begaan en hoe heilig voor Hem het doel is dat Hij wil bereiken: samen leven in het beloofde land! Dus plant Hij zorgvuldig. Eerst maar de woestijn in. Wanneer aan het nieuwe leven met

God. Leren wat echte vrijheid is. Leren vertrouwen ook. God kijkt altijd verder. De omweg door de woestijn is niet bedoeld om de reis naar het beloofde land nodeloos te rekken, maar juist om het bereiken ervan en het leven daar mogelijk te maken.

Leren liefhebben Wat hier staat kan je ook in deze tijd dingen aanreiken die je kunnen helpen om omwegen in je eigen leven of in wat er vandaag de dag gebeurt, te plaatsen en ermee om te gaan. De kortste weg is dus niet altijd de beste weg. Dat denken wij mensen vaak wel. Je ziet de route al voor je en hebt al uitgestippeld hoe het zou moeten gaan. Maar wat kun jij eigenlijk overzien? De omweg die God Israël laat maken door de woestijn is wat Hem betreft absoluut geen verloren tijd. Het is de tijd die God nemen wilde en die Hij ook nodig bleek te hebben om zijn volk de kans te geven om in alle rust en ruimte Hem te leren liefhebben, als de wittebroodsweken in een huwelijk (vgl. Hos. 2: 16). God maakt omwegen met een goede reden. In het klein van je leven, maar ook in het groot van de geschiedenis. Het gaat bij God niet in

één keer door van schepping naar verzoening en van verzoening naar voleinding. Hij neemt de tijd. Hij kiest voor het spoor langs Abraham, langs Israël, langs Jezus, langs Bethlehem, Golgota en een open graf. Het is niet de kortste en de gemakkelijkste weg naar de nieuwe hemel en aarde. Het lijken omwegen in onze ogen. Maar het blijkt de tijd te zijn die God nemen wil om mensen aan zich te binden en harten voor zich te winnen. Omwegen zijn dus met deze God onvermijdelijk. De onafzienbare mensenmenigte die Johan-

nes ziet in Openbaring 7 wordt door het Lam gebracht naar de waterbronnen van het leven maar moeten daarvoor eerst wel door de grote verschrikkingen van onderweg heen. Maar troost je: 'God is getrouw, zijn plannen falen niet' (Gez. 118)! De kortste weg is niet altijd de beste weg. Een omweg kan de eindbestemming dichterbij brengen.

Hij gaat mee En zo ging Israël de woestijn in. Maar God stuurde hen niet met een kluitje in de woestijn. Hij ging zelf met hen mee. 'De HEER ging voor hen uit om hun de weg te wijzen, overdag in een wolkkolom, 's nachts in een lichtende vuurzuil' (Ex. 13:21). Daar werd het woestijnzand niet minder heet van en de tocht niet minder zwaar. Het was en bleef een weg door de woestijn met alle risico's van dien. Maar Hij is erbij.

Nergens in de Bijbel biedt Hij op een gemakkelijke manier oplossingen aan. Als Jozua later op het punt staat het beloofde land binnen te trekken, krijgt hij niet de toezegging van God dat de verovering van Kanaän van een leien dakje zal gaan, maar wél dat God hem zal bijstaan en niet van zijn zijde zal wijken (Joz. 1:5). Eeuwen later in

Babel krijgen de weggevoerde Israëlieten niet de belofte van God dat de weg terug naar Juda gemakkelijk zal zijn, maar wel dat God erbij zal zijn, als ze door rivieren moeten trekken of door het vuur moeten gaan (Jes. 43:2). God is niet de God van de gemakkelijke instant-oplossingen, maar wel de God van de altyddurende nabijheid. Zo is nou eenmaal zijn naam: Jahwe – Ik ben erbij. En dat maakt uiteindelijk het verschil: 'Ik ben met jullie, alle dagen, tot aan de voltooiing van de wereld' (Matt. 28:20).

'Gods planning

klopt. God neemt

de tijd om met jou,

met ons aan het

werk te gaan'

Ongedachte liefde

Over Hosea en zijn God

TEKST: GERT KWAKKEL, HOOGLERAAR OUDE TESTAMENT AAN DE THEOLOGISCHE UNIVERSITEIT KAMPEN ///

Hosea tekent Gods liefde voor zijn volk in tere beelden. Tegelijk zegt hij, dat God zijn volk zal aanvallen als een leeuw. Hoe kan dat samengaan?

Enkele jaren geleden verscheen van de hand van Ds. H.J. Messelink een bijbelstudieboek over Hosea. Messelink gaf zijn boek de titel mee: *Hosea. Een vreemde liefde*. In het tweede hoofdstuk noemt hij Hosea ‘profeet van Gods liefde’. Liefde, daar draait het om in Hosea.

Een roofdier De eerste opdracht die Hosea van God krijgt, is dat hij moet trouwen met een overspelige vrouw (Hos. 1:2). In Hosea 3:1 herhaalt God dit voor Hosea zeer ingrijpende bevel: ‘Heb nogmaals een vrouw lief, een vrouw die ondanks de liefde van haar man toch overspelig is.’ God vraagt van Hosea liefde, maar het is wel een bijzonder vreemde liefde. Hoe kan God zijn profeet zoiets opdragen?

In Hosea 2 kondigt de HEER aan dat Hij Israël zal beroven van koren, wijn, wol en vlas. Omdat Israël zich heeft gedragen als een vrouw die regelmatig vreemd gaat, zal Hij haar de kleren van het lijf rukken in het bijzijn van haar minnaars (vers 11 en 12). Hoofdstuk 9:12 gaat nog een stapje verder. Daar profeteert Hosea dat God Efraïm, de belangrijkste stam in het noordelijke rijk, van kinderen zal beroven. God ontpoft Zich zelfs als

een roofdier: ‘Daarom ben Ik naar hen op jacht gegaan als een leeuw, als een panter lig Ik langs de weg op de loer. Ik val hen aan als een berin die van haar jongen beroofd is. Ik rijt hun borstkas open, als een leeuwin verslind Ik hen’ (13:7-8; vgl. ook 5:14). Je huivert ervan. Hoezo ‘profeet van Gods liefde’?

Een overspelige Het begon allemaal met Gods liefde voor Israël: ‘Toen Israël nog een kind was, had Ik het lief; uit Egypte heb Ik mijn zoon weggeroepen’ (Hos. 11:1). De HEER leerde zijn kind lopen, nam het op de arm en trok het met koorden van liefde mee (11:3-4). God was dol op zijn jonge volk: ‘Als druiven in de woestijn, zo vond Ik Israël’ (9:10). Van zijn kant kwam er niets dan hartelijke, welgemeende liefde.

Vooraf in hoofdstuk 1-3 gebruikt Hosea voor de relatie tussen God en Israël het beeld van de liefde tussen man en vrouw. Wilde het goed gaan met Gods huwelijk met Israël, dan moest Israël zijn liefde beantwoorden. In de terminologie van

Hosea: Israël moest ‘met God vertrouwd zijn’, Hem ‘kennen’. Dat wil zeggen: Hem erkennen als de enige God, je hart aan Hem geven en aan niemand anders en liefde bewijzen aan Hem en je me-

demensen, niet vluchtig, maar continu (zie Hos. 4:1; 6:4-6; 11:3b).

Maar Israël was de woestijn nog niet uit of het ging al mis. In Kanaän huisde een concurrent van de HEER, die in Gods huwelijk dreigde in te breken: de afgod Baäl. Zodra de Israëlieten bij hem in de buurt kwamen, pleegden zij overspel (zie Hos. 9:10b). In Hosea’s tijd verwachtten de Israëlieten voor de zoveelste keer hun eten, drinken en kleding van Baäl (2:7). Zij spraken de HEER aan alsof Hij Baäl was (2:18-19). Zij dienden Hem op dezelfde manier als de Kanaänieten hun afgod vereerden, met overvloedige offers en feesten met seks (Hos. 4). Zij lonkten ook naar de liefde van de Assyriërs (8:9). Van hen verwachtten zij de redding van hun land, dat wankelde op de rand van de afgrond. Op een ander moment zochten zij het weer bij de Egyptenaren (zie 5:13; 7:11; 12:2). Israël liep achter haar minnaars aan. ‘Maar Mij vergat ze,’ zo constateert de HEER in Hosea 2:15.

Met harde hand Als je dan leest dat God zijn volk aanvalt als een leeuw, blijft dat huiveringwekkend. Maar in de felheid van de aanval kun je ook als in een spiegel de hartstocht van zijn liefde zien. Omdat Hij zijn volk echt liefheeft, wil Hij het helemaal voor Zichzelf alleen hebben. Juist omdat Hij zijn liefde zo hartstochtelijk meent, wordt Hij zo

*‘In de felheid van de
aanval kun je ook
als in een spiegel de
hartstocht van zijn
liefde zien’*

fel wanneer zijn geliefde zijn liefde beantwoordt met overspel. Volgens Hosea 2:12 zal God zijn geliefde de kleren van het lijf rukken voor de ogen van haar vriendjes. Dat is en blijft diep vernederend. Je kunt de scherpe kantjes er een beetje afhalen door te vertalen: 'Ik zal haar schandelijke dwaasheid onthullen.' Die vertaling is ook mogelijk. Maar dan blijft staan dat ontbloting in het Oude Nabije Oosten kennelijk gold als een passende straf voor vrouwen die hoererij bedreven hadden en dat God ook elders met die straf dreigt (zie Jer. 13:25-27; Ezech. 16:35-39; Nah. 3:4-5).

In elk geval, kleren hoorden bij de dingen die Israël aan Baäl toeschreef. Juist die dingen gaat de HEER volgens Hosea 2 zijn volk afpakken. Dat is hard, maar het staat toch niet haaks op zijn liefde. Door de Israëlieten al die dingen te ontnemen, wil Hij hen laten voelen hoe machteloos Baäl is. Als het dan niet langer met zachte hand kan, moet Israël er maar door een harde hand achterkomen dat het echt alles alleen van de HEER gekregen heeft. Op die manier zal Israël eindelijk inzien dat alleen God haar liefde waard is (zie Hos. 2:9,16-19; 3:4-5; 14:4; zie ook 'Wijn uit de woestijn' in *De Reformatie* van 23 sept. jl., pag. 531).

Overwinnende liefde In Hosea 11:8-9 overweegt de HEER Israël voorgoed aan de vernietiging prijs te geven. Maar Hij kan dat niet over zijn hart krijgen. Zijn goddelijke liefde verzet zich daartegen en overwint. God laat zijn woede varen.

Aan het slot van Hosea 1 wil de HEER er niets meer van weten dat Israël zijn volk is. Hij haalt als het ware een dikke streep door zijn verbond. Slecht één vers verderop, in Hosea 2:1, zegt Hij

Juist omdat God zijn liefde zo hartstochtelijk meent, wordt Hij zo fel wanneer zijn geliefde zijn liefde beantwoordt met overspel ///

dat de Israëlieten toch weer kinderen van de levende God genoemd zullen worden. Hebben zij zich inmiddels bekeerd? Daar lees je niets van. Je leest alleen maar dat het gebeurt op dezelfde plek als waar God tegen hen zei: 'Jullie zijn mijn volk niet meer.' Op die plek moeten zij terecht komen. Maar als God hen daar ziet staan, kan Hij het niet laten de draad weer op te pakken. Hij neemt hen weer aan als zijn volk. Hij herstelt het verbroken huwelijk. God zelf geneest de ontrouw van zijn volk. Hij doet dat, omdat zijn hart naar hen uitgaat (Hos. 14:5). In de vertaling van het Nederlands Bijbelgenootschap van 1951: 'Ik zal hen vrijwillig liefhebben.' Het komt helemaal alleen van Gods kant. God overwint Israëls ontrouw door blijvende liefde voor zijn overspelige vrouw.

Hosea moest trouwen met een overspelige vrouw. Hosea moest haar zelfs echt zijn liefde geven (zie Hos. 3:1a). God gaf daar de volgende toelichting bij: 'net zoals de HEER de Israëlieten liefheeft, hoewel zij zich op andere goden richten en uit zijn op de lekkernijen in hun tempels' (3:1b). Hosea moest niets anders dan zijn God navolgen. In zijn huwelijk moest hij Gods liefde uitbeelden. Door middel van zijn vreemde liefde liet hij aan de Israëlieten Gods ongedachte liefde zien.

Gods liefde kan samengaan met hui-veringwekkende daden. Hosea laat het zien. Jezus Christus heeft het gevoeld, nog meer dan Hosea. Hij liet Zich verscheuren door de gloed van Gods woede. Zo lief had God zijn volk en de wereld.

GENERALE SYNODE 2014

De eerstvolgende Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland zal worden gehouden in Ede in 2014. De samenroepende kerk is de Gereformeerde Kerk te Ede-Zuid. De bidstond voorafgaande aan de opening van de synode zal, zo de Heer wil, gehouden worden op vrijdag 31 januari 2014.

Stukken voor de Generale synode van Ede kunt u sturen naar synode@gkv.nl en een getekend exemplaar naar: Postbus 770, 3800 AT Amersfoort.

LITURGIE NIEUWSBRIEF NOVEMBER

Voor wie bewust wil toelevan naar het feest van Kerst in liturgie thuis en in de kerk biedt het Steunpunt Liturgie materiaal aan. De nieuwsbrief van november geeft informatie over: Bijbellesrooster Advent en Kerst, Kalender voor Advent tot en met Nieuwjaar, geïntegreerde liedlijst Advent, Kerst en Epifanie, adventskaarsen, synodebesluiten rond de liturgie, voorbeden en liturgische formulieren. De nieuwsbrief is te vinden via de website www.gkv.nl. Zoek in de linkerzoekbalk (wie zijn we) onder steunpunten.

GEREFORMEERD JONGEREN PLATFORM

Begin augustus hebben vier jeugdverenigingen van de Gereformeerde Kerk vrijgemaakt in Nederland besloten een platform op te richten voor de jongeren binnen de GKV in Nederland. Geheel in de stijl van Web 2.0 en gratis! De naam van deze nieuwe samenwerking is: Gereformeerd Jongeren Platform, GJP. Het doel is om aan jongeren van 16+ gratis Bijbelstudiemateriaal te verstrekken en een schakel te vormen tussen de jongeren

door activiteiten te organiseren en activiteiten van kerken te promoten. Op deze manier proberen ze jongeren binnen de GKV met elkaar in contact te laten komen. Zie www.gjp-online.nl.

Het GJP is een platform dat voor en door jongeren communiceert via het Web 2.0. Het GJP zal per 7 november Bijbelstudiemateriaal via de website leveren. Iedereen kan zich gratis aanmelden voor het GJP en kosteloos van de diensten gebruik maken. Dan ontvang je maandelijks een nieuwsbrief. Zo ben je altijd op de hoogte van Bijbelstudies, agenda en nieuwtjes. Verder wil het GJP een schakel vormen tussen jongeren en hen met elkaar in contact brengen. Zo kan er vanuit jeugdverenigingen bekend gemaakt worden welke activiteiten lokaal door de kerken of jeugd georganiseerd worden. Het GJP wil graag uitnodigen of oproepjes op haar site plaatsen voor SooS-bezoek, uitwisselingsweekenden, jongerenactiviteiten etc. In de toekomst zal het GJP ook zelf activiteiten organiseren als een jongerendag, Bijbelstudieweekenden, sporttoernooien en dergelijke. Dit initiatief is tot stand gekomen nadat de Bond Gereformeerde Jongeren, BGJ, te kennen had gegeven zich op te heffen. Het initiatief wordt op dit moment gedragen door de GKV gemeenten in Den Helder, Hoofddorp, Katwijk en Rijnsburg.

DIACONAAT EN EREDIENST

Op twee locaties wordt in de komende week een regioavond gehouden over diaconaat in de eredienst. Op deze avond willen we samen nadenken over de wezenlijke plek die diaconaat in de eredienst heeft onder de titel Diaconaat in de eredienst: veel meer dan een sprintende diaken!

Ben je als diaken een verlengstuk van de CVB of ben je een helper van de armen? Is het heilig Avondmaal bij jullie écht de

bron van de diaconale gemeente? Wanneer is er voor het laatst gericht gepreekt over het belang van diaconaat? Is de collecte bij jullie ook het pauze moment na de preek? Hoor jij ook wel eens pas via het gebed dat er iemand ziek is in je wijk? Herken jij dit of juist helemaal niet? Kom dan naar een van de regioavonden: op 23 november in Leeuwarden of op 29 november in Alkmaar. Op deze avond willen we samen nadenken over de wezenlijke plek die diaconaat in de eredienst heeft. We staan stil bij de collecte, het Avondmaal, de plek van diaconaal gebed en de gemeenschap. Waar lopen we in de praktijk tegen aan? Hoe doen anderen dat? Waar kunnen we van elkaar leren?

Deze avonden vinden plaats in samenwerking met het diaconaal bureau van de CGK. Je bent van harte welkom in resp. de Morgensterkerk in Leeuwarden (23 nov.), Vrijheidsplein 1 of in De open hof in Alkmaar (29 nov.), Honkpad 2. We beginnen het programma om 19.45 en willen om 22.00 de avond afsluiten.

SAMENWERKING ETA EN TU (KAMPEN)

Studenten van de Evangelische Theologische Academie (ETA) kunnen met ingang van het huidige collegejaar doorstromen naar de Theologische Universiteit Kampen (TU). Aan deze universiteit kunnen zij via een EVC-procedure ingeschreven worden voor een master theologie algemeen. De ETA en de TU hebben een samenwerkingsovereenkomst gesloten. Daarin heeft de TU de bachelor theologie van de ETA erkend als een volwaardige opleiding. Beide instellingen hebben afgesproken dat de TU een speciaal schakelprogramma opstelt voor studenten die de eerste vier jaar van het bachelorprogramma van de ETA hebben afgerond. Deze eerste vier jaar

bestaat uit de blokken Bijbelse en systematische theologie. Het schakelprogramma van de TU duurt een jaar en geeft toegang tot de master theologie algemeen. Deze master duurt eveneens een jaar. De ETA is een interkerkelijke instelling voor theologisch onderwijs. De doelgroep van deze instelling bestaat vooral uit

mensen die vanwege hun werk, gezin of andere omstandigheden niet in de gelegenheid zijn een fulltime opleiding te volgen, maar toch het verlangen hebben vanuit een Bijbelgetrouwe visie theologie te studeren. Studenten van de ETA kunnen het onderwijs in deeltijd en op afstand volgen. De ETA maakt deel uit

van het Evangelisch College, dat naast de vijfjarige bachelor opleiding theologie ook andere opleidingen aanbiedt, zoals een HBO-master 'De vroege kerk' en een opleiding Pastorale Hulpverlening.

UIT DE KERKEN

Beroepen

Te Rockingham (Free Reformed Church, Australië): R.D. Anderson te Katwijk.

Aangenomen

Naar Appingedam: J. van der Wal te Stadskanaal, die bedankte voor Wetsinge-Sauwerd.

Spannende vragen

Voor het laatste nummer van dit jaar vragen we de medewerking van lezers. Dat nummer verschijnt op de grens van 2011 en 2012, D.V. op 30 december – een moment waarop velen zich waarschijnlijk afvragen wat er in het komende jaar zal gaan gebeuren. De redactie is benieuwd waar u vol spanning naar uitkijkt of wat u vol spanning afwacht op het gebied van

geloof en kerk in het jaar 2012. Stuur uw spannende vraag met eventueel een korte toelichting voor 10 dec. a.s. naar redactie@dereformatie.nl. Een selectie van de ingezonden 'spannende vragen' zal in het nummer van 30 dec. gepubliceerd worden. Daarnaast probeert de redactie om in de thema's van De Reformatie van 2012 een aantal van die vragen terug te laten komen.

- advertenties -

SCHIZOFRENIE VERANDERT JE TOEKOMST

**WAT ALS JE PARTNER SCHIZOFRENIE HEEFT?
LEES HET IN DE NIEUWE ELEOSCRIP.**

**NOG GEEN LEZER? KIJK
OP WWW.ELEOS.NL/
ELEOSCRIP EN MELD
JE SNEL AAN VOOR EEN
GRATIS ABONNEMENT!**

Voor elk conflict is er een Overbrugger Bouw relaties weer op

De Overbrugger helpt u vanuit christelijk perspectief om familie-, kerkelijke en zakelijke relaties weer op te bouwen als u er zelf niet meer uit komt.

Bel Gert-Jan van der Vegt op 0570 220710 of kijk op www.overbrugger.nl

Werken in de kerk

Een nieuwe reeks praktische handboeken voor kerkwerkers. In ieder deel geven experts vanuit hun eigen ervaring adviezen die direct toepasbaar zijn in de praktijk. Nu verschijnen: **Handboek voor kringleiders**. Over: Wat is een goede kringleider? Hoe begin ik een kring? Zelf groeien als kringleider. Hoe bid je samen? Hoe ga je om met conflicten?

144 p., €16,90

Buijten & Schipperheijn Motief

www.buijten.nl – in de boekwinkel

**IK WIL OP MEZELF
WONEN EN ZELF
DE TOUWTJES IN
HANDEN HEBBEN**

...MAAR DAARVOOR MOET IK
ZELFSTANDIG WONEN EERST
IN DE VINGERS KRIJGEN.

**ELEOS BESCHERMD WONEN:
OP JEZELF MAAR NIET ALLEEN**

Meer informatie op www.eleos.nl of bel 088-892 02 50. Eleos biedt wonen met een herkenbaar christelijke signatuur voor mensen met een psychisch probleem. Er zijn woonvormen in Assen, Ede, Ermelo, Gouda, H.I. Ambacht, Kapelle, Kampen, Katwijk, Kesteren, Kollumerzwaag, Middelburg en Ouddorp.

ELEOS BIEDT OOK BEGELEIDING AAN HUIS, DAGACTIVITEITEN
EN WERKVERVARINGSPROJECTEN.

Onze grootste wens:
**ELK KIND EEN
VOLLE MAAG!**

✓ **SCHOOLMAALTIJDEN** €5,-

✓ **3 KIPPEN** €15,-

✓ **1 GEIT** €20,-

✓ **1 GROENTETUIN** €30,-

✓ **1 KOE** €50,-

REDEENKIND.NL
GIRO 1599333

**Donatus
verzekert vertrouwd**

Donatus verzekert kerkgebouwen en alles wat daarbij hoort. Zoals doopvonten, kanselbijbels en orgels. Ook voor vrijwilligers en werkers in kerkelijke dienst hebben we passende verzekeringen. Donatus is een betrokken specialist. Klein genoeg om u persoonlijk van dienst te zijn. Groot genoeg om met een gerust hart uw verzekeringsbelangen aan toe te vertrouwen. Donatus is een onderlinge verzekeringsmaatschappij zonder winstoogmerk. Samen met u zorgen we ervoor dat wat waardevol is, behouden blijft voor onze kinderen en hun kinderen en hun kinderen...

Donatus

www.donatus.nl tel. 073 - 5221700